

Jankovics József főtitkár beszámolója

(elhangzott Rómában, 1996. szeptember 13-án,
a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság közgyűlésén)

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság elmúlt ötévi munkájának a napi teendők folyamatos végzése mellett talán legfőbb eredménye, hogy minden negatív változás, a nehezedő körülmények ellenére ma itt Rómában zárhatjuk a IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszust. Ahogyan azt 1991-ben Szegeden elterveztük. Azt hiszem, ezért mindannyiunk köszönetét tolmácsolhatom a római La Sapienza és a nápolyi Istituto Orientale képviselőinek, a társszervezőknek, élükön Sárközy Péterrel és Antonello Biagini professzorral, a nápolyi munkanap felelősének, Amedeo Di Francescónak és munkatársainak, a szervező és az előkészítő bizottságok tagjainak, s végül, de nem utolsósorban közvetlen munkatársaimnak, Monok Istvánnak, Nyerges Judítanak, Visóczki Mártának és Szekrényesi Erzsébetnek. Mindannyian hatalmas és idegőrlő munkát végeztek, kongresszusunk megrendezésének sikere az övék, s nekik bocsássák meg, ha a nagy és szer-teágazó, váratlan problémákkal aláaknázott terepen kisebb-nagyobb hibákat is elkövettek. Azaz, elkövettünk. Én, aki velük osztoztam jóban-rosszban, tanúsíthatom, hogy minden elismerést megérdemelnek a határokon, s nem is akármilyen határokon átívelő, embert próbáló, idegrendszer igénybe vevő feladat tisztas megoldásáért. Ebben olyan segítőtársaik voltak mint Sipos Gábor Kolozsvárott és Bányai János Újvidéken. S azt is tanúsíthatom, hogy a felmerült kellemetlenségekért, amelyekért utólag is elnézést kérünk az érintettektől,

többszörf nem űk okolhatók, rajtuk kívül álló okok miatt szenvedtünk hiányosságokat: voltak szervezési gondok (kolégium, utazás, záróra, benzin!). Ugyanilyen hálás köszönet illeti azokat, akik anyagi hozzájárulásukkal tették lehetővé ittlétünket és együttgondolkodásunkat. Az olasz vendéglátók mellett a Magyar Tudományos Akadémiáé, a Művelődési és Közoktatási Minisztériumé, az Illyés- és a Soros Alapítványé, A honfoglalás 1100. éves évfordulója emlékbizottságé, a Historia Ecclesiastica Hungarica alapítványé, a CIPSH-é és a Ganz Ansaldo Rt.-é az érdem, hogy a tudomány, a hungarológia képviselőit – ritka kivételként a felkértek közül – támogatták. (A támogatók teljes listája a programfüzetben fellelhető.) Ugyancsak hála illeti Gecse Attila és Bratinka József nagykövet urakat és beosztottjaikat gondjaink egy részének vállalásáért, a római Magyar Akadémia vezetőit, különösképpen Pál Józsefet törődéséért.

Last but not least: szőljünk azokról a köszönet hangján, akik e kongresszus főszereplői: az előadók voltak.

Sajnos, azok közül, akikkel együtt elhatároztuk, hogy a fontos esemény színhelye Róma legyen, ma már néhányan nincsenek közöttünk. Különösen nagy veszteség számunkra első főtitkárunk majd alelnökünk, Klaniczay Tibor halála, aki meghatározó egyénisége és irányadója volt Társaságunknak, s aki emlékének e konferenciát szentelhetjük, hiszen az itt tárgyalt témák közül számosnak szakértője volt. Ugyancsak hiányoljuk magunk közül Robert Austerlitz alelnök urat, Gianpiero Cavaglia és Wolfgang Veenker vezetőségi tagjainkat. Az elmúlt fél évtizedben sokan távoztak tiszteleti tagjaink közül is az élők sorából: Paul Ariste, Balogh Edgár, Bán Imre, Bogay Tamás, George F. Cushing, Gunda Béla, Erkki Itkonen, Keresztury Dezső, Klara Majtinszkaja, Vladimir

Skalička emlékét őrizzük. S amikor tisztelettel fejet hajtunk munkásságuk és eredményeik előtt, jelezzük azt az úrt is, amelyet távozásuk okozott. A hazai, de különösen a külföldi hungarológia nagy egyéniségei, műhelyteremtő, utódnevelő oktatói és kutatói voltak ők. Kívánatos, hogy helyüket méltó utódok töltsék be minél előbb. S most tekintsünk végig a Társaság, a vezetőség és a titkárság 1991–1996 között végzett munkáján.

A Társaság titkársága a tőle telhető legnagyobb igyekezettel végezte folyamatos és egyre nehezebben végezhető teendőit. Monok István megbízott főtitkárhelyettes munkába állása és szervezői agilitása jelentős mértékben segítette a gazdasági vezető, Visóczki Márta és a szervezőtitkár, Nyerges Judit munkáját. A titkárság tevékenységét nemcsak a romló gazdasági körülmények akadályozták, hanem az a tény is, hogy jelen kongresszusunk előkészítésének napi teendőiből a szegedinél sokkal több feladat hárult ránk. Különösképpen bonyolult teendőnek bizonyult a római szálláshelyek többségének Magyarországról történő biztosítása – mint sajnos megtapasztalhattuk, ez okozta a legtöbb, előre nem látható kellemetlenséget –, illetve a szomszédos országokban élő kollégák utazási feltételeinek megteremtése, a közel félezernyi utazó ezernyi kívánságának messzemenő figyelembevétele.

A kongresszus-szervezői feladaton túl eleget kellett tenni a napi ügyvitel teendőinek: ösztöndíjasaink ügyes-bajos dolgait intézni, információkat megszerezni és továbbítani, könyveket és folyóiratokat küldeni, kiadványokat készíteni. De mára már meghatározó tevékenységünk lett a különféle pályázatok gyártása, pénzszerző akciók beindítása is. A Társa-

ság sajátos jogi helyzete miatt ez igen gyakran végződik kudarccal.

Az elmúlt időszakban sokat javult és erősödött a Társaság kapcsolata a hazai és a külföldi intézetekkel, tanszékekkel. Különösen sok könyvvel sikerült támogatnunk a jyvaskyläi hungarológiai központot. Az Illyés Közalapítvány jóvoltából az öt év alatt egymillió forintnál is többet költhettünk arra, hogy könyvekkel segítsük külföldi intézmények, illetve egyes kutatók munkáját.

A külföldi hungarológiai központokkal, tanszékekkel a személyes érintkezés alkalmai is megszorodtak. Vezetőik Magyarországon járván rendre felkeresték irodánkat, Hamburg, Párizs, Uppsala, Jyväskylä pedig a titkárság felerősödő figyelméről adhat számot: vagy a főtitkár vagy helyettese, vagy vezetőségi tagjaink látogattak el ide, tartottak előadást vagy vettek részt hungarológiai konferenciákon.

Igen jelentős mértékben javult az elmúlt ciklusban a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság és a Nemzetközi Hungarológiai Központ viszonya, szorosabbra fonódott és átgondoltabbá vált az együttműködés – főként Tarnói László, de utóda, Körösi Zoltánné munkájának, programjának és vezetési stílusának elismeréseképpen is. Aktívabbá vált a kultuszminisztériummal és a Hungarológiai Tanáccsal való együttműködésünk.

A Társaság az Alapszabály 3. § d. pontja értelmében folytatta kiadói tevékenységét. A szegedi III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus befejezése után, a Scriptum Kft. jóvoltából viszonylag gyorsan megjelent a kongresszus anyaga, három kötetben, 1823 lapon. A megjelenést jó kritikái fogadtatás követte, s ami a legfőbb bizonyíték a konferencia, illetve a tematika fontosságára és időszerűségére: az 1993 utáni

szakirodalomnak igen gyakori hivatkozási bázisa a három kötet. Szeretnénk, ha ez most is így lenne: a kéziratokat várjuk!

A *Hungarológiai Értesítő* érkezett XIII. évfolyamához, a társaság tagjai éppen e kongresszusra való elutazásuk előtt kaphatták kézhez. Az *Értesítő*, jóllehet tájékoztatási és bibliográfiai alapfunkciókat lát el, nélkülözhetetlen segédanyaga a hungarológia több tudományágának, egyre növekvő késlekedése miatt állandóan felveti a megújulás-átalakítás-megszüntetés kérdés-hármasát. Noha mint kutató változatlanul vallom, hogy a nehezedő és áttekinthetetlenebbé váló beszerzési, adatgyűjtési, anyagi stb. körülmények miatt egyre nagyobb szükség van ilyen típusú információs periodikára – mint szerkesztő annál jobban érzem, hogy éppen az említett fenti okok miatt egyre jobban ellehetetlenülnek a szerkesztés körülményei. A kiadók megszaporodása, a recenzios példányok beszerzésének megnehezülése, az Országos Széchényi Könyvtár beszerzési és feldolgozási munkálatainak lelassulása a legsúlyosabb ok, de a szakmai érdeklődés lanyhulása, illetve anyagi okok miatti elterelődése a recenzióírásról éppúgy szerepet játszik a lap késlekedésében, mint a szerkesztő belefáradása abba, hogy buzgalma megtörik a szerzők ellenállásának zátonyán. A Társaság anyagi helyzete sem teszi lehetővé, hogy a késést hamarosan behozzuk: évente fél, legfeljebb egy évfolyamot tudunk megjelentetni, illetve postázni – ami legalább olyan nagyságrendű kiadás, mint egy-egy szám megjelentetése.

Az idei vezetőségi ülésnek is témája volt az *Értesítő* szénájának rendbetétele, arculatának valaminő átalakítása, frissebbé, időszerűbbé tétele. Természetesen ehhez az is szükséges, amiről a Társaság anyagi helyzetének jellemzésénél

bővebben esik szó: vagy az Akadémia költségvetési támogatásának növelése, vagy pedig külső források – alapítványok, szponzorok, minisztériumi és hungarológiai céltámogatások – feltárása. Amennyiben e két forrás nem működik, nem látom biztosítottak már a következő szám megjelentetését sem. Pillanatnyilag egy recenziós és egy bibliográfiai szám áll közel a befejezéshez, mindkettő számítógépen.

A Társaság idegen nyelvű folyóiratáról, a tizedik évfolyamát is elhagyó *Hungarian Studies*ről végre az mondható el, hogy évekkal ezelőtt beírta önmagát, nincs késésben. A Szegedy-Maszák Mihály szerkesztette lap 11. évfolyamának első száma – többek között a Szirmai-díjas Richard Aczel jóvoltából – ugyancsak a napokban hagyta el a sajtót. Előző kötete dupla-szám volt. A Klaniczay Tibor emléke előtt tisztelgő összeállítás egy régebbi bloomingtoni konferencia anyaga révén a magyar reneszánszról adott igen alapos áttekintést Szőnyi György Endre szerkesztésében. Előtte Frank Tibor irányítása alatt a magyar avantgárdot mutatták be részletezően. E mostani összeállítás pedig – egyebek mellett – a cambridge-i Radnóti-ülésszak előadásait közli. A lap egyre jelentősebb helyet foglal el az örvendetesen megszaporoott hungarológiai folyóiratok között, ám jövőjének sorsa éppoly bizonytalan, mint a Hungarológiai Értesítőé. Jóllehet, a szerkesztőség és az Akadémiai Kiadó viszonya sokat javult, ami tükröződik a rendszeres megjelenésben is, mégis ezt kell megállapítanom. Ugyanis Társaságunk, mely vállalta, hogy a camera ready állapotig elkészíti a lapot, s a kiadóra csak a nyomdai és a terjesztői munkálatok hárulnak, tehát a Társaság, saját anyagi lehetőségeiből már az idei évfolyamot sem tudja befejezni. A második szám publikálása, noha már a szerkesztés munkálatai a befejezés előtt állnak, teljesen bi-

zonytalan. Eddigi fő támogatóink a jelen évfolyamot nem segítették nyomdafestékhez: sem a kulturális minisztérium, sem az Illyés-, sem a Soros Alapítvány nem tartotta támogatásra érdemesnek a hungarológia – talán szerénytelenség nélkül mondhatjuk – legfőbb idegen nyelvű publikációs fórumát. Amelyet – a dolog természetéből fakadóan – nem lehet másutt szerkeszteni és kiadni, csak Magyarországon. Ezúton is kérem a Hungarológiai Tanács jelen lévő vezetőit, nyújtsanak számunkra lehetőséget, segítsenek a források feltárásában ahhoz, hogy az érdemi munkához az érdemi feltételeket is megteremthessük.

A IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson várható érdeklődők és új tagjaink számára magyar és idegen nyelven is kiadtuk alapszabályunkat és a Társaság ismertetésébemutatását tartalmazó füzetkénket. Ezek a legfrissebb információkat is közlik, de most csak kis példányszámban készültek, mert a kongresszus és a Közgyűlés után hamarosan tervezzük a változásokat rögzítő, felújított változat megjelenítését. Az Alapszabálynál tartva megemlíthetem, hogy mostani vezetőségi ülésünk felvetette annak módosítását a fizető tagság feltételeit illetően, de a Kósa László vezette bizottság úgy ítélte meg, hogy nincs szükség a szöveg megváltoztatására.

Jóleső érzéssel számolhatok be arról is, hogy Társaságunk jelentős szellemi és nem túl jelentős anyagi hozzájárulással támogatta elnökünk, Rákos Péter 70. születésnapja alkalmából készült tanítványi-tisztelői hommage-kötetet. E kiadvány létrehozásával kollégialis és emberi tiszteletünkön túl szeretünk volna kifejezni köszönetünket az Elnök úr Társaságunk érdekében végzett munkájáért is.

A Nemzetközi Hungarológiai Központtal közösen segítségére siettünk a kanadai bibliográfus Miska Jánosnak is, aki

korábbi hatalmas hungarológiai érdeklő bibliográfiájának folytatását nem tudta megjelentetni. Úgy vélem, Társaságunk egyik legfontosabb jövőbeli feladata épp az ilyen, senki által nem támogatott, de a szakmának mégis roppant fontos művek felkutatása és napvilágra segítése lesz. A mi feladatunk csupán a szakmai ellenőrzés és az anyagi alapok előteremtése lehet.

Előző kongresszusunkon nyolc kiváló külföldi kollégánk hungarológiai oktató-kutató, szervező, utánpótlást nevelő tevékenységét ismertük el a Lotz János Emlékéremmel. Idén – mint az imént ünnepelhettük őket – hét kolléga munkássága előtt tiszteleghettünk elismerésünk jelével. Szirmai Endredíjat 1991-ben Jolanta Jastrzębska kapott francia nyelven megjelent monográfiájáért. Az azóta eltelt időben a Szirmai Endre orvosprofesszor által alapított díjat 1994-ben Richard Aczelnek ítélte oda a kuratórium és a végrehajtó bizottság, *National Character and European Identity in Hungarian Literature, 1772–1848* című korszakmonográfiájáért, mely 1996-ban ajánlásukra meg is jelent a Nemzetközi Hungarológiai Központ jóvoltából.

A Szirmai-díjakért nem csupán az alapítónak mondunk e helyt köszönetet, hanem az átadás helyszínét és ünnepélyes körülményeit, kereteit is biztosító hamburgi Hungarológiai Központ néhai vezetőjének, a korán eltávozott Wolfgang Veenkernek, a nagyszerű kollégának és munkatársainak is. Reméljük, hogy a hamburgi hagyomány folytatható, s jövőre esedékes díjunknak nemcsak helyszíne és jelöltje lesz bizonyos, hanem a jutalom 3.000 DM-es összege is rendelkezésünkre áll.

A Társaság elmúlt ötévi működésének anyagi viszonyairól nem tisztem beszámolni, elvégzi azt a Számvizsgáló Bizott-

ság. Ezen anyagi viszonyoknak – noha nem meghatározó mértékben – alapja a tagdíj is. Idén a forintleértékelések, illetve az anyagi kényszer arra készítette a vezetőséget, hogy a Közgyűlés korábbi felhatalmazása alapján az eddigi tagdíjat 1.000 forintra, illetve 50 USA dollárra emelje. Ez, amint várható volt, tovább rontotta a tagdíjfizetés esélyeit. A kelet-európai változások továbbra sem teszik minden esetben lehetővé az egyszerű és gyors átutalást, s a bankok mohósága miatt riasztóan megemelkedett beváltási költségek is a Társaságot terhelik. (Ennek ellensúlyozására megoldási javaslat csak egy van, a készpénzben történő fizetés.) A tagság általánosan romló anyagi helyzete sem ösztönzi a tagdíjfizetési igyekezetet. Elmondható, hogy a tagság fele nem fizet – ugyanakkor ingyenes illetménypéldányként kapja a hozzá megemelkedett postaköltséggel eljuttatott Hungarológiai Értesítőt. A szegedi Közgyűlés határozata nyomán töröltük a névsorból az addig nótóriusan nem fizetőket. Lehet, hogy hamarosan ismét ehhez a módszerhez kell folyamodnunk. Mindenesetre szeretnénk a fent említett körülményekhez igazodó türelemmel kezelni a kérdést, s felmerülhet még a nyugdíjas tagtársak tagdíjának – sokak által kért – csökkentése is.

A pénzügyi kérdéseknél maradva jelenthetem, hogy a Társaság működésének alapját változatlanul az Akadémia éves költségvetési támogatása biztosítja, amelyért továbbra is köszönetünket kell kifejeznünk. Azonban ez az összeg reálértékben évek óta jelentősen csökken, az évek óta meredeken felfelé kúszó működési költségek töredékének fedezésére sem elegendő ma már. A normális munkavégzéshez, az eredményes és értelmes feladatvállalás és -teljesítés érdekében, a kiadványok megjelentetése és az olvasóhoz való eljut-

tatása érdekében máshonnan kell gazdasági alapot teremteni. Csak hálás köszönetünket fejezhetjük ki a minisztériumnak, az Illyés Alapítvány kuratóriumának, a társadalmi egyesületeket támogató parlamenti bizottságnak, hogy az alapvető működési feltételek megteremtéséhez hozzásegítettek bennünket. Ez jelenleg a szinten tartáshoz sem elegendő, legfeljebb a vegetálás szintjén tarthatjuk magunkat. A jövőhöz ez kevés: sem napi működésünket, sem kiadványaink sorsát nem látjuk biztosítottnak. S pillanatnyilag nem leljük azokat a forrásokat sem, amelyek révén a helyzet a kívánt irányba módosulhatna. A túléléshez várjuk tagságunk eddiginél aktívabb részvételét az anyagi alapok megerősítésében is. Akár már e Közgyűlésen szívesen fogadunk ötleteket!

S ha már a túlélésnél tartunk, akkor egyértelműen a jövőről kell beszélnünk. Nemcsak a tagságot kell mozgósítanunk a jövő érdekében, hanem önkritikát gyakorolván, magunkat, a vezetőséget is. Magát a közvetlen vezetőséget is aktívabbá, leleményesebbé kell tenni. Roppant agilis főtitkárunk, majd alelnökünk, Klaniczay Tibor elhunyt, mint Robert Austerlitz is, Bori Imre és Karl Nehring alelnök urak egészségi és egyéb okok miatt nem vehettek részt az irányítás gyakorlati teendőiben, s vezetőségi tagjaink közül is nagyon érezzük az aktív Gianpiero Cavaglia és Wolfgang Veenker hiányát. Az ő megfelelő erővel történő helyettesítésük feltétlenül a Társaság működésének hatékonyabbá tételét jelentheti. Ugyanakkor Társaságunknak mind a szakma, mind önmaga érdekében részt kell vennie az új tudománypolitika kidolgozásában, amelyben megfelelő helyet kell biztosítani a hungarológiának és művelőinek is. Erre kedvező előjelek mutatkoznak: a közeljövőben nem pártpolitikusok és hivatalnokok, hanem az OTKA és az Országos Műszaki Fejlesztési Alap, a Művelő-

dési és Közoktatási Minisztérium képviselői alakítják ki a tudománypolitikai elveket, az Akadémia elnökének irányítása alatt. Feltétlenül szorosabb kapcsolatot kell tehát kiépítenünk az Akadémia új vezetőivel, különösképpen új elnökével, Glatz Ferencsel, akivel már fel is vettük a kapcsolatot. (Jelenlegi külföldi útja akadályozza meg őt abban, hogy kongresszusunk mára tervezett zárszavát elmondja.) Hatékonyabban kell együttműködnünk az I. osztály ugyancsak új vezetőségével, s magával a területért felelős osztállyal. Korábban Köpeczi Béla, Szabolcsi Miklós, Benkő Loránd, Klaniczay Tibor akadémikusok voltak e kapcsolat mozgatói, most már új vezetőségi tagjainkra, Róna-Tas Andrásra, Szegedy-Maszák Mihályra, Kulcsár Szabó Ernőre, Szakály Ferencre, s remélhetőleg hamarosan másokra is számíthatunk, hogy érdekeinket képviseljék és védjék az Akadémia e fontos fórumán.

Mivel már Szegeden is kinyilvánítottuk a művelődéstörténészekkel, történészekkel való együttműködési szándékunkat, aminek ékes bizonyítéka e konferencia tematikája és résztvevői névsora is, eljött az ideje, hogy az Akadémia második osztályának új vezetőségével a gyakorlati teendők síkján is megvalósítsuk elképzeléseinket. Ez irányú készségünket már jeleztük a volt osztályelnök úrnak, aki időközben éppen az Akadémia elnöke lett, s már nem volt ideje előző minőségében reagálni ajánlatunkra. Reméljük, az osztály új elnöke elődeivel egyetértésben felismeri az e kapcsolatban és a közös munkában rejlő lehetőségeket és szükségszerűségeket. Mindannyiunk, a hungarológiai szervezet és kapcsolatrendszer fennmaradása érdekében. Ez a mi munkánk. Mert ezt senki más nem fogja helyettünk létrehozni, fenntartani és megőrizni.

Végül nem marad más számomra, mint hogy megköszönjem mind a tagságnak, mind a vezetőségnek – különösképpen megbízatásuk idejének lejárta miatt búcsúzó tagjainak –, mind pedig az ugyancsak távozó elnökünknek az elmúlt öt évben végzett munkát, a folyamatos tevékenységhez nyújtott segítséget és együttérzést. Tudván tudva, hogy csak posztjuktól válnak meg, s nem tőlünk, s változatlanul maradnak a nemzetközi hungarológia művelői és erős oszlopai, kívánok mindannyiuknak jó egészséget és biztos alapokat a további munkához.